

Dr. Christian Streit

Recenzija Christoph Dieckmann darbui "Karo belaisvių žudymas"

Christophą Dieckmanną pažįstu jau ilgesnį laiką kaip vieną iš jaunųjų vokiečių istorikų, kurie labai rimtai ir labai energingai, labai įdomiai ir naujai keldami klausimus, tyrinėja nacionalsocialistų okupacinės politikos istoriją Rytų Europoje. Šia tema jis jau paskelbė daug vertų dėmesio straipsnių ir dirba ties daug žadančiu vokiečių okupacinės politikos Lietuvoje aprašymu.

Sovietiniai karo belaisviai kartu su žydais buvo ta aukų grupė, kuri Antrajame Pasauliniame kare patyrė baisiausią likimą. Daugiau nei pusė jų - apie 3,3 mln. iš 5,7 mln. nelaisvėje žuvo. Apibendrintas konstatavimas tinka ir Lietuvai, kur žuvusiųjų ir nužudytųjų sovietinių belaisvių skaičius, anot pagrįstų Dieckmanno skaičiavimų, siekė nuo 168.000 iki 172.000 ir buvo panašus kaip ir nužudytųjų žydų.

Vokiečių politika sovietinių karo belaisvių atžvilgiu buvo, kaip visiškai teisingai pastebi Dieckmannas, prieštaraujanti tarptautinei teisei. Faktas, kad SSSR nebuvo ratifikavusi 1929 metų Ženevos Karo belaisvių konvencijos ir, pirmiausia, nepripažino 1907 metų Hagos Sausumos karo nuostatų, nevaicino jokio vaidmens. Elgesys su karo belaisviais pažeidė taip pat visus svarbiausius, visuotinai privalomus, nekodifikuotus bendruosius karo tarptautinės teisės principus, būtent, įsipareigojimą saugoti karo belaisvių gyvybę, žmoniškai su jais elgtis, juos pakankamai maitinti ir apgyvendinti. Be to Vokietija bent jau elgdamasi su sužeistaisiais ir ligoniais buvo vienareikšmiškai įsipareigojusi, kadangi SSSR kaip ir Vokietija buvo ratifikavusi 1929 metų Ženevos Konvenciją dėl elgesio su sužeistaisiais ir ligoniais mūšio lauke.

Dieckmannas teisingai teigia, kad elgesys su sovietiniais belaisviais iš esmės labai skyrėsi nuo elgesio su kitais karo belaisviais buvusiais vokiečių rankose. Šis skirtumas aiškiausiai išryškėja lyginant su anglų-amerikiečių belaisvių likimu: iš 232.000 šių belaisvių iki karo pabaigos mirė 8.432 (3,6%) karo belaisvių. O sovietinių karo belaisvių vien tik 1941 m. gruodį dieną iš dienos mirė 14.000.

Tiesa, kad masinės sovietinių karo belaisvių mirtis, pirmiausia, nulėmė sprendimai dėl jų maitinimo. 1941 m. pavasarį vokiečių vadovybė nusprendė, kad geras maitinimas Vokietijos gyventojams turi būti užtikrintas bet kokia kaina, net jei tai reikštų milijonų sovietinių karo belaisvių ir civilių gyventojų mirtį. Šis sprendimas buvo nacionalsocialistų ideologijos pasekmė, kuri skelbė "slavų požmogių" menkavertiškumą.

Į klausimą, koks buvo Lietuvos gyventojų elgesys sovietinių karo belaisvių atžvilgiu, Dieckmannas gali atsakyti tik užuomazgomis, kadangi apie tai atskleista dar mažai šaltinių ir lig šiol dar neegzistuoja jokių tyrinėjimų. Jo prielaidai, kad belaisvių apsaugoje įdarbinti lietuviai iš pagalbos policijos, tvarkos palaikymo tarnybos dalinių, savignyos batalionų ir t.t. elgėsi vienodai žiauriai ir negailestingai kaip ir vokiečių apsaugos daliniai, paprieštarauti negali, juo labiau, kad jis įrodo šaltiniais, kad dalis civilių gyventojų noriai kolaboravo su vokiečiais. Tačiau lietuvių apsaugos daliniai buvo vykduojantieji organai, gaunantys įsakymus iš vokiečių pusės ir negalintys patys priimti savarankiškų sprendimų. Dieckmannas, atsakydamas į šį klausimą mėgina

diferencijuoti; jis pagrindžia pavyzdžiais, kurie rodo, kad buvo ir sargybos, ir visų pirma civilių žmonių, kurie padėdavo belaisviams.

Aukų skaičiui konstatuoti Dieckmannas plačiai remiasi valstybinių sovietinių tyrimų komisijų 1944/45 teiginiais, kadangi kitų šaltinių beveik nėra. Tačiau tai, regis, teisinga, kadangi minėtieji skaičiai nekonfrontuoja su bendru vaizdu, išskylančiu iš žinomų šaltinių ir statistinių duomenų, ir lig šiol dar nėra įrodyta, kad šie skaičiai yra perdėm perdėti.

Apskritai Dieckmanno darbas, mano požiūriu, yra teisingas visų profesionalių standartų atžvilgiu. Jis analizuoja lig tol nenaudotus šaltinius - pirmiausia Vokietijos Federacinės Respublikos prokurorų tardymo bylas ir parodymus, o taip pat lietuvių, sovietų, žydų ir vokiečių liudininkų atsiminimus - ir labai ženkliai papildo mūsų, lig šiol tik įvykių kontūrais besiremiančias, žinias.